

זן שכל שתי מערכות בחירות נשנה את השיטה. ובכלל, כשליברמן ולבני מדברים על שינוי שיטת של, למה הם מתכוונים? למשטר מלוכני? לביטול המ-

יצאת אמנון

20.2.2009

בעז אוקון

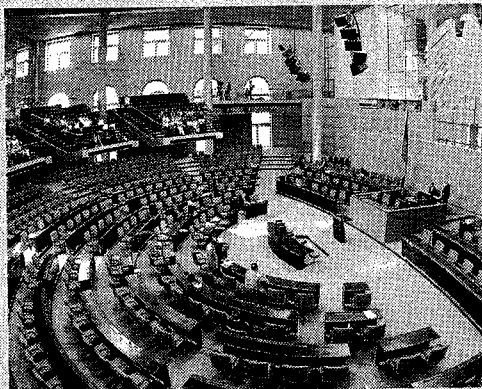
העולם כולו נגדנו (והוא יודע למה)

במחוז. במחוזות שבהם לא קיבל אף אחד מהמועמדים את רוב הקולות נערך סיבוב שני, שבו מתמודדים רק מי שקיבלו למעלה מאחוז מסוים מכלל הקולות בסיבוב הראשון.

קיימות שיטות נוספות שאינן שיטות אזוריות מובהקות אבל גם בהן מושם דגש על הבטחת האפקטיביות של הממשלה. בחלק מהמדינות, למשל שוודיה ופינלנד, נהוגים אזורים מרובי נבחרים. שוודיה מחולקת ל-29 איוזרי בחירה שכל אחד מהם שולח מספר נציגים לפרלמנט. שיטה זו מגיבירה את הייצוגיות שכן אין בה מנצח "הלוכה את כל הקופה" וכל אזור שולח כמה נציגים.

גם בשיטה זו רשימות מסוימות מאבדות את כוחן. למשל, אם באזור מסוים יש ארבעה נציגים, הרי רשימה שלא הצליחה לקבל 25 אחוזים מהקולות לא תצליח לשגר אפילו נציג אחד לפרלמנט. בשיטה השוודית נקבע בנוסף, כי המפלגה שזכתה למירב הקולות היא זו המקימה את הקואליציה.

במדינות אחרות נקוטה שיטה של "בונוס". כדי להגביר את המשילות מוסיפים למפלגה שקיבלה את מספר הקולות הגדול ביותר מושבים נוספים באופן שמבטיח לה רוב, גם אם לא נוצר רוב כזה מכוח ההצבעה. כיוון ובאוסטריה ניתן ליצור קואליציה לפני הבחירות, והגוש שזכה במספר הקולות הרב ביותר בבחירות כלל ארציות וזכה לתוספת מקומות בפרלמנט המבטיח לו רוב מוחלט בפרלמנט. בבחירות האחרונות באוסטריה קיבלה הקואליציה של ברלוסקוני 47 אחוז מהקולות

הפרלמנט האוסטרי. דמוקרטיה ותיקה ויציבה

אבל או היא זכתה לתוספת מושבים בפרלמנט שהקנו לה רוב בפרלמנט השקול ל-55 אחוז מהקולות.

שיטה רווחת אחרת היא השיטה המערבית. בשיטה כזו נבחרים חלק מחברי רי הפרלמנט באזורי בחירה וחלק אחר ברשימה כללית. בגרמניה הבונדסטאג מורכב מ-656 נציגים, והם מתחלקים על פי השיטה היחסית, כמו אצלנו. אבל מחצית הנציגים נבחרים בשיטה האזורית - כלומר המועמד שזכה במירב הקולות במחוז מסוים מייצג את המחוז שכבר בו. בגרמניה גם מופעל אחוז חסימה של חמישה אחוז.

כרוב הדמוקרטיות מקובל לקבוע אחוז חסימה גבוהה העולה על ארבעה אחוזים, לעומת שני אחוזי החסימה הנהוגים בישראל. המטרה היא להרתיע אלמנטים קיצוניים ואופנתיים, ולחזק את המפלגות הגדולות.

העלאת אחוז החסימה ימנע תופעה נוספת המיוחדת לישראל: הקצנה וסקטוריאליזם של מפלגות לשון מאזניים. בעולם ברר כלל מפלגות לשון מאזניים הן מפלגות אמצע, כמו המפלגות הליברליות בגרמניה ובאנגליה הניצבות בין המפלגה שמרנית למפלגה הסוציאליסטית. צירופן לקואליציה פועל למיתון העמדה של מפלגת הרוב ומגביר את הייצוגיות שלה. אצלנו המפלגות המרכזיות לשון מאזניים הן מפלגות סקטוריאליזם המגנות על אינטרס אחד או מפלגות קיצוניות הגורמות לכך שהממשלה שקמה קיצונית יותר ממפלגת הרוב שמקיימה את הקואליציה. אם יועלה אחוז החסימה, יש להניח שלפחות חלק מהן יתקשו לעבור את המחסום.

הדברים מתבססים על מאמרו של אמנון רובינשטיין "דמוקרטיה ומשטר לוח", הפרקליט (פרכומים עתידיים) <http://www.hapraklit.co.il>.

שיטת הבחירות שלנו, המכונה ארצית יחסית, קיימת כמעט אך ורק בישראל. בין פגמיה הבולטים שניים מסוכנים במיוחד: היעדר משילות (ריבוי המפלגות ופירוקן מקשה על הקמת ממשלה אפקטיבית ועל היכולת למשול) וייצוגיות על הנייר (השיטה מקנה למיעוטים ייצוג ניכר, אבל בפועל אין קשר ישיר בין הבחור לבין הח"כים ולא אלה אין תחושת אחריות כלפי קהל בוחרים מוגדר).

על השיטה הזו אמר אמנון רובינשטיין, במאמר שעומד להתפרסם בביטאון הפרקליט, שהיא מהווה "סכנה להתמוטטות המשטר הדמוקרטי". בעולם ניתן למצוא מודלים שונים של בחירות - בכלום ניתן משקל של ממש לצורך להבטיח את המשילות, למנוע מכוח סתום ולהק את הקשר עם הבוחר, וזאת על חשבון הייצוגיות התיאורטית ואפילו על חשבון הרוב המתמטי. ברוב השיטות גם קיים מכשול המונע כניסה של רסיסי מפלגות.

שתי דוגמאות בולטות להערפת יכולת הכרעה, אפילו של קול אחד, על "צדק" תיאורטי, הן השיטות הנהוגות בארצות הברית ובאנגליה, שהן הדמוקרטיות הוותיקות והיציבות ביותר בעולם. באנגליה נהוגה שיטה פרלמנטרית, כלומר הממשלה זקוקה לאמון הפרלמנט. המדינה מחזיקת ל-646 איוזרי בחירה, כאשר כל איוזר בחירה שולח נציג אחד לפרלמנט. מי שזכה באיוזר בחירה מסוים למספר הקולות הרב ביותר "זוכה בכל הקופה", והוא נבחר להיות חבר פרלמנט, גם אם לא זכה לרוב מבין הקולות, כלומר מעל חמישים אחוז. מפלגה יכולה לזכות ברוב מוחלט של מושבים בפרלמנט למרות שניצחה על חורו של קול נכלל אחר מאזורי הבחירה ולא היה לה רוב בין הבחורים.

בפועל מאז תום מלחמת העולם השנייה התקיימו באנגליה 17 מערכות בחירות, ובכולן הצליחה אחת המפלגות לזכות לרוב בפרלמנט על אף שקיבלה פחות מחמישים אחוז מקולות הבוחרים. יותר מכך, בשתי מערכות בחירות הצליחה אחת המפלגות לזכות לרוב בפרלמנט למרות שהמפלגה האחרת קיבלה יותר קולות. הרבר קרה כאשר מפלגה אחת זכתה במספר רב של אזורי בחירה על חורו של קול, בעוד המפלגה האחרת זכתה בפחות אזורי בחירה אבל בהפרשים ניכרים.

בארצות הברית נהוגה השיטה הנשיאותית. הנשיא נבחר על ידי אזרחי המדינות השונות ואינו זקוק לאמון הקונגרס כדי למשול. לסנאט נבחרים שני נציגים מכל מדינה שזכו למרבית הקולות בבחירה (גם אם לא זכו לרוב). הבחירה לבית הנבחרים היא, כמו באנגליה, השיטה הרובית-אזורית. המדינות השונות מחולקות לכ-535 איוזרי בחירה, ומי שזכה בהתמודדות באיוזר מסוים, אפילו על חורו של קול, מייצג את אותו אזור.

בצורת הונהגה לאחר תקופה של חוסר יציבות שיטה אזורית הרומה במרכיביה השיטה האמריקאית אבל מרוככת - באמצעות שני סיבובי בחירה. כמו בארצות הברית הנשיא נבחר על ידי כלל הציבור והוא אינו זקוק לאמון בית הנבחרים. כדי למנוע מצב שעקב ריבוי מועמדים יזכה מועמד שאין לו רוב ממש, זקוק המועמד לרוב בסיבוב הראשון (מעל 51 אחוזים). אם לא זכה לרוב כזה מתקיים סיבוב שני, בו מתמודדים שני המועמדים שזכו למספר הקולות הרב ביותר.

בית הנבחרים מורכב מנציגים הנבחרים ישירות במחוזות הבחירה שהמדינה מחולקת אליהם. גם כאן זקוק המועמד לרוב הקולות בסיבוב הבחירה הראשון